

איסור זודש' במוצרי זוו"ל – זומרא או קולא רבתי?

הקדמה/במקור

ויקרא כ"ג

(ט) וידבר יקוק אל משה לאמר: (י) דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם **כי תבאו אל הארץ** אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עמר ראשית קצירכם אל הכהן: (יא) והניף את העמר לפני יקוק לרצנכם ממחרת השבת יניפנו הכהן: ... (יד) ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה עד הביאכם את קרבן אלהיכם חקת עולם לדרתיכם **בכל משבתיכם**: ס (טו) וספרתם לכם ממחרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תהיינה: (טז) עד ממחרת השבת השביעת תספרו חמשים יום **והקרבתם מנחה חדשה ליקוק**: (יז) ממושבתיכם תביאו לחם תנופה שנים שני עשרנים סלת תהיינה חמץ תאפינה בכורים ליקוק: ... (כא) וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו חקת עולם בכל מושבתיכם לדרתיכם:

משנה ראש-השנה ל' עמוד א'

משנה. בראשונה היה הלולב ניטל במקדש שבעה ובמדינה יום אחד, משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהא לולב ניטל במדינה שבעה, זכר למקדש, ושיהא יום הנף כולו אסור.

גמרא.... ושיהא יום הנף כולו אסור. מאי טעמא? מהרה יבנה בית המקדש, ויאמרו: אשתקד מי לא אכלנו בהאיר מזרח - עכשיו נמי ניכול. ולא ידעי דאשתקד לא הוה עומר - האיר מזרח התיר, השתא דאיכא עומר - עומר מתיר. - דמיבני אימת? אילימא דאיבני בשיתסר - הרי האיר מזרח התיר. אלא דאיבני בחמיסר - מחצות היום ולהלן לשתרי, דהא תנן: הרחוקין מותרין מחצות היום ולהלן, לפי שאין בית דין מתעצלים בו! - לא נצרכא, דאיבני בחמיסר סמוך לשקיעת החמה. אי נמי - דאיבני בליליא. **להלכה**: שו"ע [יו"ד רצ"גא] - אסור לאכול חדש מתבואת חמשת המינים עד שיקרב העומר שהוא בט"ז בניסן....

I זודש' בזוו"ל – מדאור' או מדרבנן

משנה קידושין ל"ו עמוד ב' – ל"ז עמוד א'

מתני'. כל מצוה שהיא תלויה בארץ - אינה נוהגת אלא בארץ, ושאינה תלויה בארץ - נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ חוץ מן הערלה וכלאים; ר"א אומר: אף החדש. גמ'.איבעיא להו: ר"א, לקולא פליג או לחומרא פליג?

או דלמא לקולא פליג , וה"ק ת"ק: חוץ מן הערלה והכלאים, דהלכתא גמירי לה, וכ"ש חדש, דמושב - כ"מ שאתם יושבים משמע, ואתא ר"א למימר: חדש אינו נוהג אלא בארץ, דמושב - לאחר ירושה ושיבה....	לחומרא פליג , וה"ק ת"ק: חוץ מן הערלה ומן הכלאים, דהלכתא גמירי לה, אע"ג דאיכא למימר חובת קרקע היא, אבל חדש - בארץ אין, בח"ל לא, מ"ט? מושב - לאחר ירושה ושיבה משמע, ואתא ר"א למימר: אף חדש נוהג בין בארץ בין בח"ל, מ"ט? מושב - בכל מקום שאתם יושבים;
נפק"מ: יחיד ורבים הלכה כרבים	

להלכה: מחלוקת הסוגיות [והפוסקים]

<p>מנחות פ"ג עמוד ב' – פ"ד עמוד א'</p> <p>מתני'. כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הארץ.... גמ'. ...לא פליגי דעומר ושתי הלחם מארץ אין, מחוצה לארץ לא! כמאן? דלא כי האי תנא; דתניא, ר' יוסי בר רבי יהודה אומר: עומר בא מחוצה לארץ, ומה אני מקיים "כי תבאו אל הארץ"? שלא נתחייבו בעומר קודם שנכנסו לארץ, וקסבר: חדש בחוצה לארץ דאורייתא היא, דכתיב: ממושבותיכם, כל מקום שאתם יושבין משמע, וכי תבאו - זמן ביאה היא, וכיון דאורייתא היא אקרובי נמי מקריבין.</p>	<p>משנה ערלה ג/ט</p> <p>...החדש אסור מן התורה בכל מקום, והערלה הלכה, והכלאים מדברי סופרים.</p>
---	--

<p>1) רבינו ברוך [מבעלי התוס', בעל ספר התרומה, מצוטט בתי הרא"ש ב/א]-מובא במג"א [אוי"ח תפ"ט/ז]... ונ"ל דהעולם סומכין על מ"ש ר"ב דחדש בח"ל מדרבנן לא גזרו עתה בח"ל כיון שאין אנו סומכין לא"י עכ"ל... דומיא דתרומי כמ"ש התוס' כנ"ל לדעת ר"ב, וליישב מנהג העול' וכמדומה שכ"כ התי"ט..</p> <p>2) או"י [שכ"ח, תה"ד קצ"א]- ונראה בעיני אני המחבר : לפסוק הלכה דחדש בחוץ לארץ דרבנן, דתנן ; כל קרבנות הציבור וכו' חוץ מן העומר וכו'... ותו הואיל והמשניות והתנאים חלוקים בדבר, וחזינן נמי אמוראים דאיכא דעבדי הכי ואיכא דעבדי הכי, ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, ואיכא שעת הדחק = אית לן לסמוך על סתם משנה והתנאים והאמוראים דסברי חדש בח"ל דרבנן ולא חיישינן לספיקא.</p> <p>מסקנת ערוה"ש מהנ"ל [שם ח']- ולפ"ז נתגלה לנו טעמי רבותינו המקילים, ודברים ברורים הם כשמש בצהרים, ואלמלי ראו הגדולים שטרחו למצא היתר לפי גודל הצער מאיסור זה במדינות שלנו = לא היו מאריכים בפלפולים, אחרי שהדרך ישר לפנינו מגאון קדמון שהא"ז היה רבו של מהר"ם מרוטנבורג רבו של הרא"ש והוא תלמיד של רבותינו בעלי התוס'...ועתה ישמח לבבינו ותגל נפשנו ללמד זכות על כלל ישראל...</p> <p>המהרי"ל [לקוטי דינים]- אמר מהר"י סג"ל...ובשנים ההם נזהרים אנשי מעשה החסידים הפרושים והחרידים וכו' אין אוכלין את הקמח וכו' מפני איסור חדש שבו וכו' דבאותן השנים מאחרין לזרוע עד אחר הפסח, ואע"ג דיש פוסקים שא"צ ליזהר בזה = הואיל דבלא"ה איסור חדש בח"ל דרבנן = מ"מ אנשי מעשה מחמירין וכו'. שוב ראיתי כל הדין הזה במרדכי הגדול עכ"ל.</p> <p>ט"ז [שם ד']- אין זה כדאי מלהציל על שאנו רואין חכמי ישראל כמעט רובם אין נזהרין מחדש בשום שנה ולא שייך לומר עליהם מוטב יהיו שוגגים כו'... ומ"מ נראה לפי ע"ד ללמד זכות הגון על ההיתר בזה דהך איסור דחדש בח"ל הוא פלוגתא דתנאי בפ"ק דקדושין (דף ל"ח)...ו'ר' ישמעאל ור"ע פליגי ג"כ בזה דר"י ס"ל כתי"ק ור"ע כר"א... העולה דבגמרא לא איפסקא הלכתא בזה והיה לנו לומר דהלכה כתנא קמא דר"א דיחיד ורבים הלכה כרבים אלא דפסקו הר"י ור"א כר"א מדמצינו במסכת ערלה סתם מתני' כוותיה... ואם כן יש לנו לדון ולומר דבמדינות אלו שהוא שעת הדחק דחיי של אדם תלוי בשתיית שכר שעורים ושבולת שועל כדאי הוא התנא קמא לסמוך עליו בשעת הדחק כיון דלא איפסקא הלכה בפירוש בגמרא כר"א... והפוסקים שלא חשו לשעת הדחק בזה דבארצות שלהם אין זה דחק כל עיקר דהם היו בארצות החמים ובהרבה שנים לא יזדמן שיהיה באותה שנה איסור חדש, אבל בארצות שיש בהם קרירות זמן החורף נמשך עד פסח ודאי מודים שיש לסמוך להקל בזה כיון שחיי של אדם תלוי ממש בזה שעיקר שתיה שלהם הוא שכר שעורים וכיוצא בו...</p>	<p>ר"י [קידושין ט"ו. בדפי הר"י/רמ' [מאכלות אסורות ז/ב]/ רא"ש [קידושין א/ס"ב] שו"ע [יו"ד רצ"ג/א-ב]-</p> <p>...והאידינא, דליכא עומר, אסור כל יום ט"ז. ובח"ל, שעושין ב' ימים, אסור כל יום י"ז עד תחלת ליל י"ח.</p> <p>איסור החדש נוהג בין בארץ בין בח"ל, בין בשל ישראל בין בשל עובד כוכבים.</p> <p>הגר"א [שם ב]- כ"פ כל החיבורים הראשונים, ודלא כסה"ת.... ודברי בה"ג [באר הגולה] כאן טעות גדול הוא וא"צ להשיב עליהן!... ומ"א (ס"ס תפ"ט) רצה ליישב דברי סה"ת, אבל דבריו דחוקים מאד וכתב בעצמו שרצונו ליישב המנהג אבל בעל נפש כו' אבל אין דבריו כדאי אפ"י ליישב המנהג...</p> <p>מסקנת המג"א [אוי"ח תפ"ט/ז]... אבל בעל נפש יחמיר במה שאפשר לו ליזהר :</p>
---	--

2) שְׁדָה שֶׁל עֲכוּם

מסכת ראש השנה דף י"ג עמוד א'

דעו מיניה חבריאי מרב כהנא : עומר שהקריבו ישראל בכניסתן לארץ מהיכן הקריבוהו? אם תאמר דעייל ביד נכרי - +ויקרא כג+ קצירכם אמר רחמנא, ולא קציר נכרי. - ממאי דאקריבו? דלמא לא אקריבו! - לא סלקא דעתך, דכתיב +יהושע ה+ ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח. ממחרת הפסח - אכול, מעיקרא - לא אכול, דאקריבו עומר והדר אכלי. מהיכן הקריבו? אמר להן : כל שלא הביא שליש ביד נכרי....

<p>תוס' [קידושין ליו: ד"ה וכל]- בירושלמי פריך אמאי לא תני לה חלה ומשני לפי שאינה בעיטה של עובדי כוכבים ולא מיירי מתני' אלא בדברים הנוהגים בישראל ובעובדי כוכבים... ומן הירושלמי שהבאתי יש להוכיח דערלה וכלאים נוהגים בשל עובדי כוכבים...</p> <p>ט"ז [שם ב]- ואני אומר נפשו בטוב תלין אבל לא דק בדברים אלו דמה שהקשה למה לא הקשה בגמ' היכן אכלו והלא אסור משום חדש אין בזה אפי' התחלת קושיא דאפשר שמתבואה ישנה משל אשתקד אכלו... אלא הדבר ברור דאף בשל עובד כוכבים אסור וכמ"ש כל הפוסקים...</p> <p>גר"א -...הב"ח כשיטתו דס"ל אינו נוהג בשל עובדי כוכבים, וכבר הכו על קדקדו כל האחרונים ושגגה יצאה מתחת ידו וטובה ה"ל לבה"ג כאן השתיקה ...</p> <p>ש"ך [שם ה]- ... והב"ח האריך להוכיח דחדש אינו נוהג בשל עובדי כוכבים, וכל דבריו תמוהים ודברי בעלי התוספות וסייעתם נכונים וראיותיהם ברורות דנוהג בשל עובדי כוכבים ובפרט הראיה שהביא הב"ח מהש"ס דפ"ק דר"ה דף י"ג ליתא...ה"א דאכלי ישן, אי"נ משום דבפ"ק דקידושין איכא תנא דס"ל דמושבתיכם אתי שלא נאסרה עד אחר ירושה וישיבה...</p>	<p>ט"ז [שם ד] בשם הב"ח [ד"ה ולכם]- ומו"ח ז"ל כתב שמצא תשובה אחרת בהגהות רש"ל בשם מעיל צדק בשם רבינו אביגדור כ"ץ בשם תשובת ריב"א שאין חדש נוהג בשל עובדי כוכבים וכן משמע בה"ג .</p> <p>ט"ז [שם ב] בשם הב"ח - ומו"ח ז"ל כ' שיש הוכחה ברורה דבשל עובד כוכבים אינו נוהג חדש מפ"ק דר"ה (דף י"ג)...אלא ע"כ חדש אינו נוהג בשל עובד כוכבים...</p>
--	---

ג) רוב התבואה בשוק

<p>רע"א [שם] אינו ס"ס שהרי הוא משם אחד. ש"ך [שם ה]-... זו מצוה למחות בהמון עם, להורות להם לאיסור דס"ס אין כאן דנימא ספק של אשתקד ואת"ל של שנה זו שמא תבואה זו מן המיעוט שנזרעה קודם העומר מופלגי מעומר דכיון דמיעוטא הוא לא עבדי מיניה ס"ס דמיעוט לגבי רובא כמאן דליתיה דמי כדאיתא בהדיא בתוס' בשמעתין דפתח פתוח פ"ק דכתובות ע"כ</p>	<p>הרמ"א [יו"ד רצ"ג] - ומ"מ כל סתם תבואה שרי לאחר הפסח, מכח ספק ספיקא, ספק היא משנה שעברה. ואם תמצא לומר משנה זו, מ"מ דלמא נשרשה קודם העומר (טור בשם הרא"ש). ובמיני תבואה שזורעים ודאי לאחר פסח, כגון במקצת מדינות שזורעין שובלת שועל ושעורים לאחר פסח, אז יש לו להחמיר ה אחר הקציר, אם לא שאין דלתות המדינות נעולות, ורוב התבואה באה ממקום אחר שזורעין קודם הפסח (הגהות מיימוני פ"א מהמ"א ותוס' ספ"ק דקידושין). וכן בזמן שימות החורף <ג> נמשכים לאחר פסח, ובכל הגליל ההוא זורעים לאחר פסח דברים הנזכרים, יש להחמיר ולחוש מן הסתם. <ד> אבל אין להורות לאחרים במקום שרוב שתייתן ואכילתן ממינים אלו, ו כי ז מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין (כן משמע בטור בשם הרא"ש ות"ה סימן קנ"ח /קצ"א).</p>
--	---

מסקנת המשנה ברורה [תפ"ט/מה]- ומ"מ רוב העולם אין נזהרין כלל באיסור חדש!

- 1) ויש שלמדו עליהם זכות לפי שהוא דבר קשה להיות זהיר בזה, ולכן סומכין מפני הדחק על מקצת הראשונים שסוברין שחדש בחו"ל אינה אלא מד"ס, שגזרו משום א"י, ולא גזרו אלא במקומות הסמוכין לא"י....
- 2) ויש שלמדו עליהם זכות שסוברין שחדש אינו נוהג אלא בתבואה של ישראל אבל לא בשל עכו"ם.... והנה אף שאין בידינו למחות ביד המקילין **מ"מ כל בעל נפש לא יסמוך על התירים הללו** ויחמיר לעצמו **בכל מה שאפשר לו** כי להרבה גדולי הראשונים הוא איסור דאורייתא בכל גווני.
- 3) ודע עוד דאף שכתבנו לעיל בשם האחרונים דבחטין אין לחוש כלל שמא הם של חדש מפני דהרוב נזרעו בודאי בחודש חשון כהיום שדרך להביא ע"ד מסלת הברזל קמח חטים ממקומות הרחוקין, וידוע שבפנים רוסיא נמצא הרבה מקומות שנזרעו החטין בקיץ ומצוי שם חדש כמעט יותר מן הישן אם יודע שבא הקמח משם צריך לזהר בזה בימות החורף שאז כבר נעשין הקמח מתבואה חדשה. ולענין שכר.